

REMISSYTTRANDE
2024-05-28
Dnr 0262/24
Er referens: Fi2024/00826

Finansdepartementet
103 33 Stockholm

Remissyttrande över betänkandet Ett effektivt straffrättsligt skydd för statliga stöd till företag (SOU 2024:24)

Brottsförebyggande rådet (Brå) har fått rubricerade betänkande på remiss och lämnar följande yttrande.

Brå tillstyrker förslagen

Brå tillstyrker samtliga förslag i betänkandet. Brå har tidigare lyft att regeringen borde överväga att samla regler om subventionsmissbruk som omfattar näringsverksamhet i en särskild lag, med mönster från bidragsbrottslagen.¹ Brå anser att det är viktigt att det finns ett effektivt rättsligt skydd på detta område där det sannolikt förekommer en betydande mängd brottsliga angrepp med stora negativa konsekvenser som följd.

En lösning behöver tas fram för hur det ska avgöras vem som har det straffrättsliga ansvaret

Som framgår av betänkandet kan det komma att uppstå svårigheter med att bestämma vem som har det straffrättsliga ansvaret eftersom merparten av brotten enligt den nya lagen kommer att begås inom en juridisk persons verksamhet. Utredningen lägger inte fram någon konkret lösning på detta problem men resonerar om att tydliga ansökningsprocesser med säker identifiering då sökande undertecknar kan vara en möjlig lösning.

Brå menar att det är helt avgörande att det går att identifiera vem som har det straffrättsliga ansvaret för att den nya subventionsbrottslagen ska få avsedd effekt. En lösning på detta behöver därför finnas på plats då lagen träder i kraft. Annars finns en risk att varje enskild utbetalande myndighet lämnas att finna en lösning på problemet. Brå menar att regeringen behöver ta initiativ för att en sådan lösning ska komma på plats. Det skulle kunna ske genom att regeringen ger ett uppdrag till ett urval av utbetalande myndigheter att, i samarbete med rättsväsendets myndigheter, ta fram ett förslag på hur en ansökningsprocess ska vara utformad för att säkerställa att det ska gå att identifiera vem som har det straffrättsliga ansvaret. En annan tänkbar väg är att en särskild utredare tar fram ett sådant förslag i samarbete med några särskilt viktiga utbetalande myndigheter och myndigheter i rättsväsendet.

Övriga synpunkter

Mot bakgrund av Brås kunskap om ekonomisk brottslighet delger myndigheten också följande synpunkter.

¹ Brås remissyttrande över promemorian *Omställningsstöd till företag som fått minskad omsättning på grund av coronaviruset*.

Fler brottsförebyggande åtgärder behöver vidtas utöver det straffrättsliga skyddet

Utredningen tar upp att det finns alternativa åtgärder till ny lagstiftning, exempelvis utökade kontroller före beslut om ersättning och förbättrade efterkontroller för beviljade stöd, men att de inte är tillräckliga för att komma till rätta med problemen. Brå instämmer i den slutsatsen, särskilt om ett viktigt syfte, utöver att minska de felaktiga utbetalningarna, också är att förbättra möjligheterna att på ett effektivt sätt lagföra den eller de personer som har agerat klandervärt.

Samtidigt vill Brå understryka att flera andra åtgärder än straffrättsliga åtgärder kan ha en god brottspreventiv effekt. Något som talar för fler förebyggande åtgärder är att det är svårt att återkräva felaktigt utbetalda belopp från kriminella aktörer som medvetet begår brott mot systemet. Brå har tidigare sett att en inte ovanlig strategi från företag och föreningar är att undvika sanktioner genom att säga upp avtal eller avveckla ett företag eller en förening innan det inkommer återkrav eller skadeståndskrav.²

Därutöver anser Brå att det är helt avgörande att de utbetalande myndigheterna säkerställer att kontrollen och administrationen av stöden är effektiv för att den föreslagna lagstiftningen ska få avsedd effekt.

Brister i utbetalande myndigheters handläggning behöver åtgärdas

Utredningen lyfter att en betydande riskfaktor för missbruk och brott mot stödsystemen är bristande kontroll både inför beslut och vid efterkontroll och redovisning. Det kan handla om bristande handlägningsrutiner, systemstöd, resurser och kompetens. Brå kan bara hålla med utredningen i denna del. Brå har tidigare påtalat att det är svårt för utbetalande organisationer att förebygga oäktsamma handlingar och fel och frigöra tid för att utreda det som är uppsåtliga brott, utan att de samtidigt utför ett vasst kontrollarbete.³ Om felaktigheter i utbetalningarna inte upptäcks finns inte heller möjlighet att lagföra någon.

Det behövs en översyn av de författningar som reglerar stöden

Av utredningen framgår att detaljnivån i de författningar som reglerar statliga stöd till företag skiljer sig åt. Kriterierna för att bidrag ska utgå är många gånger vaga vilket försvårar kontrollen av stöden. Utredningens slutsatser här stämmer väl överens med Brås erfarenheter i arbetet med att ta fram en mall för crime-proofing-analyser (se bra.se/crimeproofing). De tester som Brå och samverkande myndigheter har gjort av regelverk för såväl statliga som kommunala föreningsbidrag visar att de ofta är kortfattade och prioriterar snabba utbetalningar och låga administrativa kostnader framför kontroll. En framkomlig väg för att komma till rätta med dessa problem har visat sig vara att se över villkoren i författningarna som reglerar stöden så att de blir begripliga (även för de sökande) och kontrollerbara för den utbetalande myndigheten. Blanketter och ansökningsförfaranden behöver vara utformade på ett sätt som gör det lätt att följa regelverken för dem som vill det och samtidigt möjliggöra kontroll.

Flera myndigheter kommer att behöva lägga resurser på att förbättra administrationen av sina statliga stöd

Med den föreslagna lagstiftningen så kommer de berörda utbetalande myndigheterna att få en ny skyldighet att upprätta brottsanmälningar om de misstänker att ett brott har begåtts som omfattas av den nya lagen. Utredningen bedömer att förslagen om ny lagstiftning inte kommer att föranleda några ytterligare resursbehov hos myndigheterna. Denna bedömning baseras på att brottsanmälningarna antas öka i måttlig takt och ska fördelas ut på ett stort antal myndigheter. Därutöver skriver utredningen att myndigheterna redan förväntas ha rutiner för att säkerställa att stöden endast betalas ut i enlighet med gällande föreskrifter och villkor. Här kan dock Brå utifrån sin forskning konstatera många utbetalande

² Brå (2022). *Välfärdsbrott mot kommuner och regioner. Fel och oegentligheter bland företag och föreningar.*

³ Remissyttrande över betänkandet Bidragsbrott och underrättelseskylldighet vid felaktiga utbetalningar från välfärdssystemen – en utvärdering (SOU 2018:14)

organisationer har haft svårt att utveckla fungerande kontrollrutiner. Brå ser det därför som troligt att flera myndigheter och organisationer kommer att behöva lägga resurser på att förbättra administrationen av sina statliga stöd till företag för att kunna leva upp till den nya lagstiftningen.

Brottsbekämpande myndigheter bör vara ålagda att lämna information om spår av subventionsbrott till utbetalande myndigheter

Utredningen föreslår att Skatteverkets skattebrottsenheter inte ska omfattas av den nya lagen om underrättelseskyldighet vid felaktiga utbetalningar av statliga företagsstöd. Brå vill i detta sammanhang betona vikten av att de brottsbekämpande myndigheterna i stort, särskilt Ekobrottsmyndigheten, Skatteverket (skattebrottsenheterna) och Polismyndigheten – när de ser spår av subventionsbrott – lämnar uppgifter till den utbetalande myndigheten. Det är dock viktigt att tidpunkten för när uppgifter lämnas ut anpassas efter om det pågår en förundersökning.

Att de brottsbekämpande myndigheterna lämnar ut sådana uppgifter är särskilt viktigt mot bakgrund av att de utbetalande myndigheterna har små utredningsresurser och begränsade mandat. Brottsbekämpande myndigheter har oftast lättare att identifiera kriminella miljöer som satt i system att ansöka om stöd och gör det genom flera olika juridiska personer. Myndigheterna kan dock behöva specialistkompetens för att identifiera de felaktiga utbetalningarna. Kontaktvägar behöver skapas för att de brottsbekämpande myndigheterna ska kunna lämna sådana impulser skyndsamt. Detta för att skapa förutsättningar för att felaktiga utbetalningar kan avbrytas och återkrävas innan den juridiska personen upphör.

Detta yttrande avges av generaldirektör Mattias Larsson efter föredragning av utredaren Ulrika Lindstedt. I beredningen har deltagit biträdande enhetschefen Johanna Skinnari och enhetschefen Anna Hansson.

Mattias Larsson

Ulrika Lindstedt